

Republikken af vand

COP28 . Klimaforandringer er ved at gøre Sydsudan ubeboeligt. Landets regering har mistet troen på global solidaritet og satser på, at naturen selv kan betale regningen.

Anne Kidmose

BENTIU – Vandoverfladen strækker sig helt ud til horisonten og ligner ved første øjekast en gigantisk sø. Men da det lille Cessna-fly begynder sin nedstigning, bliver det klart, at vi kigger ned på et landområde dækket af vand. Stråttækte tage rager op over vandspejlet, og tusindvis af døde hvide trætoppe fortæller, at her engang stod en skov.

Delstaten, som vi ankommer til, hedder Unity State og ligger i det nordlige Sydsudan. Blandt sydsudanere har området fået tilnavnet »Republikken af vand«. Oversvømmelsen begyndte i 2019, da Den Hvide Nil, der løber tværs gennem landet fra syd til nord, gik over sine bredder og dækkede fire af delstatens syv amter med brunt vand. I 2021 havde oversvømmelsen bredt sig til hele delstaten.

»Vi blev angrebet af naturens egen pandemi,« siger embedsmanden John Juan Buom, der står i spidsen for regeringens nødhjælpsindsats i delstaten. Han bærer briller med tykke glas og misser mod middagssolen, der bager ned på hans kontor i Unitys hovedby, Bentiu.

Byen er praktisk talt en fæstning. Mudderdiger på en til to meter omkranser byens små huse, dets markeder og den rustrøde gruslandingsbane. Nogle steder er vandstanden så høj på den anden side af diget, at folk kigger op og opdager, at en kano sejler forbi dem i hovedhøjde.

John Juan Buom fortæller, at 82.000 sydsudanere har søgt tilflugt i Bentiu, efter at deres landsbyer blev overtaget af floden. Nu bor de i interimistiske lejre af siv og presenninger. Og vandet trækker sig ikke tilbage lige foreløbig. Ifølge Nhial Tiitmamer, der underviser i miljø og naturressourcer ved universitetet i hovedstaden Juba, skal forklaringen på oversvømmelserne findes i globale temperaturstigninger.

»Opvarmningen af Det Indiske Ocean har medført øget fordampning og dermed kraftig nedbør i Østafrika. Regnen i vores nabolande har fyldt floderne, og vandet løber ind i Sydsudan, fordi vores land ligger lavt. Sydsudan er som en grøft,« siger Tiitmamer.

Klimaforandringerne er ved at gøre Sydsudan ubeboelig, fortsætter han. Den nordlige halvdel af landet er under vand, mens den sydlige del er så tør og varm, at landmænd må opgive at dyrke jorden.

Tiitmamer beskriver Sydsudan som et »mikrokosmos« af, hvordan klimaforandringer kan påvirke en befolkning og et helt kontinent. Afrika er uforholdsmæssigt hårdt ramt af ekstremt vejr i betragtning af, at kontinentet udleder en lille del af de globale drivhusgasser. Forskere og humanitære organisationer har i årevis forsøgt at råbe verden op om Afrikas klimakrise, men det nye er, at afrikanske regeringer nu også begynder at træde i karakter.

Ud af offerrollen

I september gjorde statsledere fra omkring 20 forskellige afrikanske lande fælles front i den kenyanske hovedstad, Nairobi, til Afrikas første klimatopmøde. Her opfordrede de til, at verden indfører en global CO₂-afgift – blandt andet på handel med fossile brændstoffer og luftfart – og så mindede de verdens rige lande om løftet fra klimatopmødet i København i 2009: Host op med 100 milliarder dollar (omkring 700 milliarder kroner) til klimatilpasning i fattige lande hvert år fra 2020 til 2025.

Løftet blev ikke indfriet i 2020 eller 2021, men Canada og Tyskland meddelte for nylig, at de var »overbevist om«, at målet bliver nået i år. Og i midten af november lød det fra sammenslutningen af industrialiserede lande, OECD, at målet om de 700 milliarder måske allerede blev nået i 2022. Dog var deres analyse baseret på data, der »endnu ikke er verificeret«.

Det er ikke kun Vesten, der har svært ved at overholde sine løfter. Kina har ifølge tænketanken E3G kun indbetalt ti procent af de cirka 21 milliarder kroner, som landet lovede at dedikere til klimafinansiering i fattige lande tilbage i 2015. Modsat de vestlige lande har Kina dog ikke sat en tidsramme for udbetalingen.

De afrikanske ledeses sammenhold var et varsel om, at de vil gå til stålet ved FN-klimatopmødet COP28 i Dubai, der begyndte 30. november. De er særligt frustrerede over, at Vesten betragter kontinentet som et sørgeligt monument over klimaforandringer, men undlader at tilbyde finansiering til for eksempel beskyttelse mod oversvømmelser.

Den sydsudanske præsident, 72-årige Salva Kiir, der kan kendes på sin sorte cowboyhat, men måske er allermest kendt fra den video, hvor han tisede i bukserne ved en officiel ceremoni, var overraskende klar i spyttet fra talerstolen i Nairobi.

»Over to millioner mennesker i Sydsudan har mistet deres livsgrundlag på grund af klimaforandringer. Vi kan ikke blive ved med at beklage os eller vente på den finansielle støtte, vi er blevet lovet, men som ikke er blevet indfriet. Vi må finde andre måder at håndtere klimaforandringer på,« sagde han.

Men hvordan har Sydsudan, et af verdens fattigste lande, tænkt sig at gøre det? Fra 2013 til 2018 var der borgerkrig i landet, fordi eliten ikke kunne enes om at dele magten. Den interne magtkamp opstod, efter at landet opnåede selvstændighed fra storebroren Sudan i nord i 2011.

På en rundrejse i Sydsudan træder sporene af krigen tydeligt frem: skudhuller i husmurene og udbrændte biler i vejsiden tillige med den knugende, spøgelsesagtige stemning, der behersker provinsbyerne. Når landet endnu er i gang med at rejse sig fra krigen, hvor skal pengene til dæmninger og omlægning af landbruget så komme fra?

Naturens rigdomme

Jeg stiller spørgsmålet til ham, der betragtes som hjernen bag Sydsudans klimapolitik, departementschefen i miljøministeriet, Joseph Africano Bartel. Han har arbejdet for FNs miljøprogram i Genève og har repræsenteret Sydsudan på FNs klimatopmøder, og nu sidder han i en støvet gullig bygning på en af de centrale gader i hovedstaden Juba.

På skrivebordet står der en lille figur af en ko med blomsterpynt om halsen. Flertallet af Sydsudans 11 millioner indbyggere er kvægavlere.

»Vi er nu kommet til COP28. Det er udelukkende snak, snak, snak. Jeg var med til topmødet i Paris i 2015. Vi forhandlede helt frem til morgenstunden, og alle klappede og var glade. Men tror du, at vi opnåede noget? De samme folk, som stod og klappede, vendte sig senere imod det, vi havde vedtaget. Hvem er det, der driver gæk med hvem? Hvor lang tid vil det tage? Jeg tror ikke på gratis ting. Vesten vil ikke gå med til at løfte ansvaret alene,« siger Joseph Africano Bartel.

Ifølge Bartel skal afrikanske lande holde op med at »klynke«. Sydsudan kan finde en del af pengene til klimatilpasning gennem salg af CO₂-kreditter, forklarer han. Selskaber som Shell og Netflix køber klimakreditter for at kompensere for deres forurening, og sælgeren af kreditterne skal bevise, at man udfører projekter, der fjerner CO₂ fra atmosfæren.

Og han er ikke den eneste, der har fået den tanke. Carbon credits er den seneste tid blevet et rent buzzword blandt afrikanske ledere. I åbningstalen til klimatopmødet i Nairobi i september kaldte den kenyanske præsident, William Ruto, CO₂-kreditter for en »guldmine«, og tilbage i juni købte en række saudiarabiske selskaber mere end 2,2 millioner ton CO₂-kreditter ved en auktion i netop Nairobi.

Men satsningen på kreditter møder også hård modstand fra aktivister og forskere, der peger på, at afrikanske regeringer sælger CO₂-reduktioner, som kan vise sig at være varm luft. Deres bekymringer er ofte helt praktiske. For hvad nu, hvis den regnskov, der skulle binde store mængder kulstof, pludselig går op i røg i en naturbrand?

Desuden er det ikke altid til fordel for lokalbefolkningen. I DR Congo er bønder blevet fordrevet fra deres land med myndighedernes tilladelse, fordi den franske energigigant Total besluttede at tilplante bøndernes marker med træer for at kompensere for sine udledninger.

Departementschefen Bartels største bekymring er, at afrikanske lande ikke får en fair pris for deres kreditter.

»Hvis vi kan lave nogle rigtig gode CO₂-handler, kan vi bruge pengene på at implementere vores klimastrategier: grøn energi og tørkeresistent landbrug. Desuden har vi mineraler, som skal bruges til batterier i elektriske biler, kobolt og litium. Vi bliver nødt til at begynde at producere batterierne selv i stedet for at sende mineralerne ud af landet. Hvordan kan du opføre dig som en tigger, når du bogstaveligt talt sidder oven på en skat af naturressourcer?« spørger han med julelys i øjnene.

Bønder, der blev fiskere

Jeg minder ham om, at Sydsudans primære indtægt lige nu kommer fra olien, som bliver udvundet af kinesiske, malaysiske og indiske selskaber i landets nordlige del. Sydsudan har også for nylig inviteret russiske selskaber til at investere i oliesektoren. Hvordan hænger olien sammen med de grønne planer?

»Vores oliereserver er begrænsede. Vi skal satse på naturen i stedet. Det store Suddvådområde kan tiltrække turisme, og vi kan skabe en fiskeriindustri. Til sammenligning er olieindtægterne ingenting, for olieprisen er på vej ned,« siger Bartel.

Men hans planer for fremtiden hjælper ikke de tusindvis af mennesker, der har mistet deres hjem i oversvømmelserne. Den sydsudanske regering har opgivet at inddæmme vandet i de delstater, der er blevet omdannet til floder. Nødløsningen er, at folk skal flytte længere mod nord, tættere på grænsen til nabolandet Sudan, hvor rivaliserende generaler tidligere i år startede en borgerkrig.

I Bentiu, byen der er beskyttet af diger, har 30-årige Geng Wich Mabil selv forsøgt at omstille sig. Han flygtede til Bentiu i en kano for to år siden, da hans landsby kom under vand, og hans køer fulgte efter ham. De vadede og svømmede de 20 kilometer til Bentiu, men efter ankomsten døde de af sult, fordi der intet græs var til dem.

Nu er Geng ikke længere bonde, men fisker. Han fanger ferskvandsfisk fra en kano og høster hvide åkander – blomsterløgene kan tørres og males og koges til en grålig grød.

Men Geng er ikke en knækket mand, hans blik er klart og vågent, og han har en plan.

»Jeg vil søge arbejde hos olieselskaberne. Jeg har hørt, at de leder efter arbejdsmænd,« siger han og peger ud mod horisonten i retning af oliefelterne.

Andre af indbyggerne i Bentius lejre for fordrevne er efterhånden blevet mærket af flere års kamp for overlevelse. Roda Nyamuch på 28 sidder med sin etårige søn på skødet foran familiens telt, og jeg kan ane hendes mand, der hviler sig på jordgulvet derinde.

»Jeg har ikke noget håb for fremtiden. Jeg ønsker bare, at de humanitære organisationer hjælper os. Og jeg ville ønske, at vores regering kunne sørge for mad til folk her, og at de kunne rydde floderne, så vandet kan trække sig tilbage,« siger hun.

Hun har ikke hørt om COP28 og for hende kan det også være lige meget.

Rejsen til Sydsudan var støttet af Danida i samarbejde med Folkekirkens Nødhjælp.